

۹ کانون اول ۱۹۱۸ سنه نوامبر ۶

ایکینجی سنه دواییم

۱۳۴۷ سنه ربيع الاول

انسان بربايمچا

رؤكردنك سياسي اجناسي، ادبي، اقتصادي تروك نرئسيدر.

آبونه شرايطي:

ياوارك برينه ۵۰۰ يا كو ايجون ۳۳۰
باشنه شهرار ۳۵ روبلهر.
بر آبي ۱۲ كونه ۱۲، باشنه شهرارده
۱۹ روبلهر.
اعلان قباي:
شخري ۳ روبلهر، تراكه كين اوللار
ايجون گشت ايدير.

تروك و اسلامه عيبد مقلدله، صحينه
لرئس اولمشدر. مزج اولمجان توري
اغده ايدير. مزج ايديش مقلات
مكلائي اكاره نيين ايجور.
محل ادارت:
ياكو، دوروئوسكي و نوبورئسكي
كوجاراك كينئنه ۳ نوبورئ اولده
آذربايجان ادارئسي
تئون لر. ۶۰-۳۹
تلك سنئسي ۷۰ قيك.

اؤز حوقق انسانئيه و بشري مزري عداغه
ايئتك ايسئوروز .
تاريخ و زمان اوزي بو امل وناهينك
فله گئمئسي ايجون يزه ساعدت
ويردئي يزه يا اعلان استقلاليت ايئتك
ويا بالره معو و ناپود اولوب گئيئتك
فعل قارشوسنده دورديق . بو ايئكي
سنلن يرئتي سئنه فئلي ايديك . طئي
كه يرئتي يرلي دوتوب معو ناپود
اولماق ايسته ميديك .
شئدي ايئه ازي اؤز خواشهئنه
رغبا يئي گئليئنه دوروئوساي اويولاك
اشتراكك مجبور ايئتك نيئنه اوللارو
استقلالئيزه ، يئسي ميلئتن آزادئنه
توقوناق ايسته يرلي برئطراطر ايئه
ايدير كه:
- بر دفعه بو كئلمش ياراق آرتق
اندرئيز .
- ياراق برئلك شرف وئلسويدر .

انا لله و انا اليه راجعون
حاجر، قربانعلني و غلام رضا عبيدالله قورئسلي
ساخت وقت
شهوئي زين العابدين عبدالله يوف
كه اول برئس موس يئري يا امل يئي نوبه بئدرت نئدي خود اعلام
برئيه و دگره برئيه كه كئير عريا بو نوي چئت كوچا بو وارئكي حئا جود
ولوب از روز وئنه و سنئنه ۶ و ۶ ربيع الاول فرئسول عريا آلمرئوه
خواهد نئست برلي باشه عريا حئا كئير فرما عود .
294

آذربايجان مجلس مبعوثاني ائازه سنندن
آذربايجان مجلس مبعوثانئ ۹ دئيارده نيين ايديش اولان اجلاسي
كئيباتك خواشهته گوره آيك ۱۰ ي گونلوز ساعت ۱۲ تاغير ايديلور .
هئت رومبا

آذربايجان مجلس مبعوثانئ

مجلس مبعوثانك برئسي اجلاسنه برئسي
شورا مصحمانئك رسولئزه و رئسي و كئلا
فعلئ خان قوسكي حئضرائي طرفئن ايرلا
ايديش اولان نظاراك تعصالي.
مجلس مبعوثانك نئطاي
مخزره مبعوثان آذربايجان جمهورئتنئ ايئتك
مجلس مبعوثانئ اجئق يوم سئدي سز محترم
مبعوثانئ توريك ايئتك شرفئك هومئده وئشمئسي
ايئه مشخروم (آقئيل) اغئير . روبئده ظور
ايئن انقلاب كير ميگر حئضرائي آراسئده برئطقت
ياهرئيه فئلي اعلان ايئشئدي . بو ميقتلر طرفئق
حرئت و استقلالئاري ايهئ . روبئيه انقلابي
طئيئنه موجود اولان روجه نئق قلاوقئسي
برئيه ايئه اشكاف ايئشهئله مقلر حئضرائي
ايئه حئضرائي سنلنك ائزه و وئده فراقت بر
روبئسي بر آراول كئسي ايسئمشئدي . كوئف
طئيئسي ايئه كه روبئده پائئان سلفانئره حياث
سياسئاري ، فيكر حئضروه مئتره بر اير . باشه
بر طرفئده حريان ايجيئك . مئتر . كئسي
مقله ائريئك نيين ياك سئمهئله سورئده روبئيه
مجلس مبعوثانئ گوزا اير . قلا روبئيه
انقلاب وئدموقرئير انه قئور ايئن مئكسي
بر ايسئدار . كي طرفئق يارئشئيلرئك .
انقلاب ائنه حئضرو اولان آرتق بر و مقلر
مئقوي اعلانئوه كومرئيش قلمئر كئريئك
اورئش حياث حئضرائي و ائقاييا مئنيئ مئشكئل
و اورئش انقلابي اعلان ايئشك . كوئير .
عني مئق نئارت آذربايجان اعلمئسي طرفئن
مءجوان و يئركه شورا يئي كئيكه موق . بو
شوراي مئنيئ آذربايجان استقلالئ اولايئك
شوروي قريئشهئ فئلي . آذربايجان استقلالئ
اعلان اولوش . (آقئيل) .
بوگون ائيت تشكيل ايئن مقلر تايئسئاري

ياكو، ۹ كانون اول
آذربايجان پارلمانئك آجئلساي
بئئيه شوراي مئلسئري مصحمانئ
بوزاوه چايرئ سوله بئكئري بئغ
مئئنده اولايئك ديوارئنه زئت بئش
اولان اوچ ريگئي آذربايجان توكئري
بر ياراقئ سلامئاروق
بر دفعه بو كئلمش ياراق آرتق
كئريئزه - سويه دئير . ميؤللكه مقلر
موسئسي حئي مئيت ياراقئ دكل .
كئك بشرئت ياراقئ خدمت ايئن
موسئلسئتر مستاق اولماق اؤزده ميؤك
رئمع و تارله ايئه قالموب ، ملي
يارقلائي ائتلاشلار .
عني اوچ ريگئي ياراق ايرلانئ ياسي
قئلئشئري سلامئته آذربايجان توكئ
استقلالئك فئلي سرور فرخه وئلدوروب
عئضرائي سئب اولوردي .
مئوت .
بر دفعه بو كئلمش ياراق آرتق
برئش .
ز بوگا بوگون ايئن ايجور .

"Azərbaycan" qəzetinin 60-cı nömrəsinin 1-ci sahifəsi

Bazar ertəsi, 9 dekabr 1918-ci il, nömrə 60

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 5 rəbiüləvvəl sənə 1337. 9 kanuni-əvvəl sənə 1918.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

BAKİ, 9 KANUNİ-ƏVVƏL

[DEKABR]

Hacı Qurbanəli və Qulamrza Abdullayev nəsəbi be-monasebətə-vəfate-Məşhədi Zeynəlabidin Abdullayev ke əvvəli bəradərəş və dovnomi pedərəş ba-kemale yə's və nomid be dust-aşenaye elam mi nəmayəd Badkubə dər-şəhre-kohne kənarə-dərya portuye çast kuçeye Buxarski xaneye Cavad Vəliyev əz-ruze-doşənbe və seşənbe 5 və 6 rəbiüləvvəl dər-məcəse əzaya an-mərhum xahənd neşəst bəraye fatehexani be-anca təşrif-fərma şəvənd.

294

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANI İDARƏSİNDƏN

Azərbaycan Məclisi-Məbusanının 9 dekabrda təyin edilmiş olan iclası, fraksiyanın xahişinə görə ayın 10-u gündüz saat 12-yə təxir edilir.

Heyəti-Rüəsa [Rəyasət Heyəti]

Azərbaycan Parlamanının açılması münasibətilə Şurayi-Milli sədri Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənabları söylədikləri bəliğ [bəlağətli; təsirli] nitqində zalın divarlarında zinətbəxş olan [zalın divarlarını bəzəyən] üçrəngli Azərbaycan türkləri milli bayrağını salamlayaraq “Bir dəfə yüksəlmiş bayraq artıq endirilməz!” söylədilər. Məbusan əfəndilərin hamısı – hətta milliyət bayrağı deyil, bəlkə bəşəriyyət bayrağına xidmət edən sosialistlər müstəsna olmamaq üzrə – böyük bir təhəyyüc [həyəcan] və təəssürlə [mütəəssir olaraq] ayağa qalxıb milli bayraqlarını alqışladılar. Həmin üçrəngli bayraq Parlaman binası başında xəzri yelinin zərbələri ilə yellənib, bütün şəhəri salamlamaqla Azərbaycan türk və islamlarının qəlbini sürur [sevinc] və fərəhlə doldurub iftixarlarına səbəb olurdu.

Əvət. Bir dəfə yüksəlmiş bayraq artıq endirilməz.

Biz buna bu gün iman edirik. Azərbaycan türkləri yüz illər çəkdikləri zillətdən bu gün xilas olmağa özlərini haqlı bilib asudə, insanca və bəşərəcəsinə güzəran etmək istəyirlər. Bir millətin böylə bir ümumi xahişini, hürriyyət yolunda qanlar tökən mədəni avropalılar qəbul etməyəcəklərmi, əcəba? Bir millətin böylə bir müəyyən [konkret] xahişini “hər bir millət öz hüququna malik olsun” şüarını ortalığa buraxan rus demokratiyasını təsdiq etmək istəməyəcəkdir?

Xeyr, biz inanırız ki, mədəni aləmi-bəşəriyyətin düzəltdiyi yeni aileyi-əqvamda [millətlər ailəsində] bizə də bir yer olacaqdır, bizə də bir guşə veriləcəkdir. Zira, bizi nomid [ümidsiz] etmək, heç bir millətin mənafeyi cümləsindən deyildir. Bizim qəlbimizi sındırmağı heç bir millət özünə rəva görməməlidir.

Bizim istəyimiz hamı üçün məlumdur. Biz özümüzü Rusiyanın düçar olduğu bəla və afətdən məsun [toxunulmaz] saxlamaq üçün müstəqil yaşamaq və tarix və etnoqrafca bizim halal olan malımıza və torpağımıza malik olmaq istəyirik.

Biz kimsənin hüququna əl aparmaq niyyətində deyiliz. Lakin öz hüquqi-insaniyyə və bəşəriyyətimizi müdafiə etmək istəyirik. Tarix və zaman özü bu əməl və qayənin feilə gəlməsi üçün bizə müsaidət [icazə] verdi. Biz ya elani-istiqlaliyyət etmək və ya bilmərrə [tamamən] məhv və nabud [yox] olub getmək feili qarşısında durduq.

Bu ikisindən birini seçməliydik.

Təbii ki, birinci yolu tutub məhv və nabud olmaq istəmədik. Şimdi isə bizi öz xahişimizə rəğmən yenidən başqa dürlü siyasi oyunlar iştirakına məcbur etmək niyyətində olanlar və istiqlaliliyyətimizə, yəni milliyyətimiz azadlığına toxunmaq istəyənlər bunu dərxatir etməlidirlər [yada salmalıdırlar] ki:

Bir dəfə yüksəlmiş bayraq artıq endirilməz.

Bayraq bir millətin şərəf və namusudur.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ- MƏBUSANINDA

Məclisi-Məbusanın birinci iclasında Rəisi-Şura [Şura Sədri] Məhəmməd Əmin bəy Rəsulzadə və Rəisi-Vükəla [Baş nazir] Fətəli xan Xoyski həzrətləri tərəfindən irad edilmiş olan [söylənən] nitqlərin təfsili.

Məhəmməd Əmin bəyin nitqi

“Möhətərəm məbuslar!

Azərbaycan Cümhuriyyətinin ilk Məclisi-Məbusanını açmaq yövmişədəti [bəxtiyar günü] siz möhtərəm məbusları təbrik etmək şərəfinin öhdəmə düşməsi ilə müftəxirəm [fəxr edirəm]. *(Alqışlar)*

Əfəndilər! Rusiyada zühur edən inqilabi-kəbir [böyük inqilab], digər həqiqətlər arasında bir həqiqəti-bahirəni [parlaq həqiqəti] dəxi elan etmişdi. Bu

həqiqət, millətlərin həqqi-hürriyyət və istiqalları idi. Rusiya inqilabı, təbiətdə mövcud olan ruha sadıq qalaraq təbii yolu ilə inkişaf etsəydi, millətlərin hüququnu təmin ilə muxtariyyətlərdən mütəşəkkil azad və demokratik bir Rusiyanı bir an əvvəl təsis edəcəkdə. O vaxt, təbii idi ki, Rusiyada yaşayan müsəlmanların da həyatı-siyasiyyətləri digər məhkum millətlərlə bərabər başqa bir təriqdə [istiqlalə] cərəyan edəcəkdə.

Millətlər, kəndi müqəddəratlarının təyini pək səmimənə bir surətdə Rusiya Məclisi-Müəssisindən gözlədilər. Fəqət Rusiyada inqilab və demokratiya naminə zühur edən mə'kus [uğursuz] bir istibdad nə kimi xarabalıqlar yaratdığını bilirsiniz. İnqilab naminə hökmfərma olan [hökm sürən] anarşi və millətlərin hüququ elanından sonra yeridilən qatı mərkəziyyətçilik, Zaqafqaziya millətlərini kəndi başlarının çarəsinə baxmağa sövq etdi. Zaqafqaziya Rusiya Məclisi-Müəssisəsinə intixab olunan [seçilən] məbuslar kəndilərini vəkil edən camaatın hüququnu, Zaqafqaziya Seymini təşkil və onun istiqlalını elan etməkdə gördülər.

Eyni məntiq nəhayət Azərbaycan əhalisi tərəfindən seçilən vəkilləri Şurayi-Milli təşkilinə sövq, bu Şurayi-Milli isə Azərbaycan istiqlalını elan etmək zərurəti qarşısında qaldı. Azərbaycan istiqlalı elan olundu. *(Alqışlar)*

Bu gün əqəliyyət [azlıq] təşkil edən millətlərin nümayəndələri ilə qəzala-

rın yeni nümayəndələri dəvət olunmaq üzrə işdə bu Məclis təşəkkül etmişdir. Bu Məclis, ümumi seçki üsulu ilə toplanacaq Azərbaycan Məclisi-Müəssisəni toplanıncaya qədər məmləkətimizin sahibi olacaq. Burada Azərbaycanda bulunan bütün millətlərin, təbəqələrin və müxtəlif cərəyanların nümayəndələri olduğundan, bu Məclis vətənimizi tamamilə təmsil edə bilər.

Əfəndilər! Bilirsiniz ki, bizim Rusiya camaatına qarşı heç ədavət və nifrətimiz yoxdur. Bizar olduğumuz Rusiya; çarizm Rusiyası, Rusiya istibdadıdır. Rusiyaya nifrətimiz, Rusiya istibdadı altında inləyən Rusiya camaatına nifrət demək deyildir. Bizcə mənfur olan Rusiya, millətləri əzən və hüquqlarını verməyən rəsmi Rusiyadır. Bir millət müstəqil və hür olmalı, hür olduğdan sonra digər millətlərlə ürək istədiyi kimi əqdi-ittifaq etməlidir [ittifaq bağlamalıdır]. Bütün dünya millətlərinin bir “Cəmiyyəti-Əqvam” [Millətlər Cəmiyyəti] vücuda gətirməsi bizim ən müəzzəz [əziz] fikirlərimizdəndir. Bu “federasyon” cəbrlə [zorla] deyil, təbii bir meyl və arzu ilə hasil olmalıdır. *(Alqışlar)*

Ərz etdim ki, biz Rusiya camaatının da düçar olduğu fəlakətdən qurtulmasını ürəklə istəyirik. Biz Rusiya hökumətinin həqiqi rus demokratiyası əlinə keçməsi tərəfdarıyıq. Çünki Qafqaziya dağlarının şimalında təşəkkül edən müstəbid və təcavüzkar bir hökumətə biz laqeyd qala bilməyirik. *(Alqışlar)*

Biz Rusiyanın səadətini istəriz. Rusiya camaatını sevəriz, fəqət kəndi istiqlalımızı da əziz tutarız. *(Alqışlar)*

Cəbrlə qəbul etdirilən bir şeydə qətiyyəən səadət olammaz, çünki səadət, hürriyyət və istiqlaldadır.

İştə bunun üçün, əfəndilər, müstəqil Azərbaycanı təmsil[ən] o üç boyalı bayrağı Şurayi-Milli qaldırmış. Türk hürriyyəti, islam mədəniyyəti və müasir Avropa əfkari-əhraranəsini [azad fikrini] təmsil edən bu üç boyalı bayraq, daima başlarımızın üstündə ehtizaz edəcəkdir [dalğalanacaqdır]. *(Məbuslar yerlərindən qalxır, şiddətli alqışlar mədid [uzun] bir surətdə davam edir.)*

Mən buna iman edirəm. Mənim bu imanımı, millətlərin qəlbində doğmuş olan əməl [arzu] günəşi işıqlandırır. Bu günəş bir daha üful etməyəcəkdir [batmayacaq]. Mən vicdani-bəşəriyyətə inanıram. Milyonlarla insan bahasına mal olan qitali-ümumidən [qırğından] sonra vicdani-bəşər qazandığı həqiqətləri asanlıqla əlindən verməz. “Cəmiyyəti-Əqvam” fikri bu gün hər kəscə qəbul edilmiş bir fikirdir. Buna ümid verir, qüvvətlə inanıram ki, artıq milləti öldürmək, millətin hüququnu paymali-zəval etmək [tapdalayıb puç etmək] qətiyyəən mümkün deyildir. Qaliblər də, məğlublar da millətlərin hüququ təslim edilməlidir, deyirlər. *(Alqışlar)*

Yaxında açılacaq Sülhi-Ümumi Konqresində bu fikir qətiyyəən hakim olacaq. Bu gün əhvala hakim olanlar

Müttəfiqlərdir. İngilis, Amerika, Fransa dövlətlərinin bayraqlarında millətlər[in] təmini-hüququ və “Cəmiyyəti-Əqvam” şüarı yazılıdır. Dövlətlərin Bakıda bulunan nümayəndələri naminə general Tomson Qafqaziya məsələlərinin Sülhi-Ümumi Konqresində həll olunacağını rəsmən elan etmişlərdir.

Biz azərbaycanlılar bütün mövcudiyətimizlə kəndi müqəddəratımızı, kəndi istiqlalımızı müdafiə və mühafizədə israr edər, səbat və mətanət göstərərsək, heç şübhəsiz ki, Azərbaycan Cümhuriyyəti paydar [daimi, əbədi] olar. Fəqət bunun üçün, təkrar edirəm, səbat, mətanət, fədakarlıq istər. İstər ki, biz kəndimizin istiqlala layiq olduğumuzu isbat edəlim. Bu oldumu, sizi təmin edirəm ki, kimsə haqqımızı təslim etməmək cəsərətində bulunammaz. Hangi vicdandır ki, istiqlalı istəyən və ona ləyaqətini isbat edən bir milləti qəhr etsin. *(Alqışlar)*

Əfəndilər! Biz Qafqaziya əqvamı[nın] [qövmlərinin] ruhunda, hər zaman hürriyyət və istiqlal fikri hakim olmuşdur. Hürriyyət fikrinin müməssili olan Prometey, Qafqaziya dağlarında zəncirbənd edilmişdi. O, daima zəncirlərini qırmaq təşəbbüsündə idi. Prometeyin ruhu Qafqaziyanın bütün millətlərində vardır. Qafqaziya millətlərinin istiqlalı və bərabərlikdə müstəqil olaraq yaşamaları bir xəyali-bəid [uzaq xəyal, imkansız şey] deyildir. Qardaş millətimiz olan Şimali Qafqaziya, qaribi qonşumuz ermənilər, münasibati-dostanəmiş bütün cüz’iyyata [xırdalıq-

lara, xırda problemlərə] rəğmən daima səmimi qalan gürcülər, bizə bir çox mədəni xidmətləri toxunmuş rus camaatının mühüm bir qismi ilə əl-ələ verərək biz, Qafqaziyanın müqəddəratını bu qitə [bölgə] üzərində yaşayan millətlərin arzusu vəchi ilə [arzu etdikləri kimi] təmin edə biləriz. *(Sürəkli alqışlar. Diplomasi lojalarına müraciətlə təkrar alqışlar.)*

Əfəndilər! Mən buraya qədər sizə ümidli sözlər söylədim. Buna iman edirəm, fəqət nəzərinizi əhvalın ağırlığına dəxi cəlb etməzsəm, vəzifəmi hüsni-ifa etməmişəm [yaxşı yerinə yetirməmişəm] deməkdir. Zaman ağır, gedəcəyimiz yol çox tikanlı və arizəlidir [çətin, maneəlidir]. İrəlidə bir çox müşkülət və maneələri dəxi gözə almalıyıq. Bu maneəli yolları keçmək və sərmənzili-məqsuda [mənzil başına] ermək üçün siz məbus əfəndilər bir çox fədakarlıqlar ibraz etməli [göstərməli], təmsil etdiyiniz millətə səbat, mətanət göstərmək üzrə bir nümunəni-əmsal təşkil etməlisiniz. Bu nümunəni göstərəcək iqtidar və istedadla malik oldunuzsa, yolun yarısı gedilmiş deməkdir.

Əvət, əfəndilər! Bu gün firqə ehtirasları, şəxsi qərəzləri və bütən bu kimi vətən və millət qayəsi qarşısında süfli [alçaq] qalan qərəzlər atılmalı, vətən qayğısı və millət duyğusu hər şeydən yüksək tutulmalıdır. *(Sürəkli alqışlar)*

Əfəndilər! Bu gün Azərbaycanın paytaxtında Məclisi-Məbusan iftita-

hındayız [açılışındayız]. Azərbaycan bir atəş mənbəyidir. Vətənimiz hər zaman kəndi sinəsində bir atəşi-müqəddəs bəsləmişdir. Bu atəş, əski zamanlardan bəri həqiqətpərəstlərə rəhbər [yol göstərən] bir şöleyi-ümid və iman [ümid və iman şöləsi] təşkil eyləmişdir. O atəş ki, bu gün də sərvət və saman [var-dövlət] səbəbi və bəisi-təməddündür [mədəniyyətin səbəbkarıdır]. Qoy bu atəş Azərbaycan övladının sinələrinə dolsun. Milyonlarla ürəyi yaxan bu atəş, əbədiyyən sönməz bir məşəl təşkil edib də hürriyyət və istiqlala doğru getdiyimiz maneəli yolları işıqlandırsın. *(Sürəkli və mədid alqışlar)*

Xan Xoyskinin nitqi

Sürəkli və gurultulu alqışlar içində Rəisi-vükəla Xan Xoyski həzrətləri kürsiyi-xitabətə çıxaraq, Hökumətin fəaliyyəti haqqında aşağıdakı nitqi irad edirlər:

“Möhtərəm Azərbaycan Parlamanı əzası [üzvləri]!

Bu gün öylə böyük, əziz və mübərək gündür ki, bunu biz azərbaycanlılar yuxumuzda da görməzdik. Bu gün o gündür ki, milli müqəddaratınızı öz əlinizə aldınız. Hökumət məni vəkil etmişdir bu bayram münasibətilə sizi və sizinlə bərabər özümüzü təbrik edəyim. *(Alqış)*

Hökumət sizin hüsurunuzda məsul olduğundan, borcudur öz fəaliyyəti və nə kimi şərait altında işlədiyi haqqında

sizə bəyanat versin. Mən bu gün ümum Hökumətin fəaliyyəti haqqında sizə müfəssəl məlumat verməyəcəyəm. Hər vaxt istəsəniz, hər nazir öz nəzarətinin [nazirliyinin] fəaliyyəti haqqında məruzə təqdim edəcəkdir. Mən isə bu gün ancaq Hökumətimizin nə kimi şərait altında təşkil edil[li]b fəaliyyətdə bulunduğunu və müxtəsər tarixini ərz edəcəyəm.

Azərbaycan Hökuməti o vaxt təşəkkül etdi ki, Gürcüstan Zaqafqaziyaadan ayrılaraq elani-istiqlal etdi. O vaxt xarici ən mühüm bir neçə məsələ var idi: Qafqaziya cəbhəsinin ilğası [ləğvi] və Türkiyə ilə mübahisəli olan məsələlərin həlli. Hökumətimizin təşəkkülü, həman Türkiyə ilə sülh müzakirəti icrası əsnasında vəqə olmuşdur. Daxili vəziyyətimiz isə qayət fəna idi. Hökumətimiz öylə bir zamanda təşəkkül etmişdi ki, bir kəndindən digərinə getmək qorxulu idi. Heç kəsin irzi, namusu, canı, malı əmində deyildi. Rus qoşunları Qafqaziyaadan çəkildikdən sonra dəmiryollarında vüqu bulmuş hadisətdən dolayı dəmiryolları tamamilə yatmış kimi ydi. Post və teleqraf müxaribatı [əlaqəsi] bilmərrə [tamamən] kəsilmişdi. Dövlətin ən artıq möhtac olduğu maliyyat naminə heç bir şey yox idi. Dövlət makinasını təşkil edən idarələrin həpsi dağılmış, xidmətçiləri qaçmışlardı. İdarələrin bəzilərinin adı varsa da, özü yox idi. Hər yerdə beş-on adam yığışib bir hökumət düzəldir, bir qanun verirdi. Hər kəs özü-özünə bir hökumət idi. Böylə

bir zamanda bütün Azərbaycan tərəfindən seçilmiş Milli Şura, hökuməti təyin edib məmləkətin müqəddəratını ona tapşırırdı. Hökumətimiz təsdiq edilməmişdi [tanınmamışdı]. Hökumətin səyi ilə Türkiyə ilə müzakirə tez qurtarıb, sülhnamə bağlandı. Fəqət bununla bərabər, daxili işlər o qədər pərişan olan bir zamanda hökumət daxilə qanun və asayiş bərpasından aciz idi. Zira nə əsgəri qüvvəmiz vardı, nə silahımız. Bittəb' daxilədən düzəlmək mümkün deyildi. Binaileyh [ona görə], xarici bir qüvvəyə lüzum görülmək üçün türklərə müraciət edildi. Türkiyə-Azərbaycan sülhnaməsinin bir maddəsinə görə məmləkətimizə nə vaxt lazım olsa, hüququmuz müdafiəsi üçün türklər bizə bir qədər əsgər verməli idilər. Ona görədir ki, darda qaldıqda, bu çarəyə təvəssül [müraciət] edildi. Türklər iltizamlarına [vədlərinə] əməl və vəzifələrini hüsni-ifa etdilər [müvəffəqiyyətlə yerinə yetirdilər]. Əlbəttə, qoşunsuz, gücsüz görülməsi pək müşkül olan işlər çox çətinliklə yavaş-yavaş işləndirirdi.

Biz xaricdən qüvvə almaq üçün başqa millət və dövlətə müraciət etmək bəzi şəraitdən dolayı mümkün deyildi. Müraciət etsəydik də, bir nəticə hasil olmazdı. Ona görədir ki, din-daş və millətdeşimiz olan Türkiyəyə müraciət edildi.

Altı ay həyatı müddətində hökumətimiz çox iş görmüşdür. Heyni-təəssüsündə [qurulduğu əsnada] hərc-mərcdən başqa bir şey yox, hətta polis belə

yoxdu. Binaileyh, ibtida [başlangıçda] hər şeydən ziyadə zəbtiyyə [asayış] işlərinə diqqət verilərək, müəssisələr təsis və təcdid edildi [quruldu və bərpa edildi]. Hazırda hər yerdə məmurlarımız, idarələrımız var. Millətin, camaatın malını və canını müdafiə edəcək təşkilatımız və məmurlarımız var.

Əlbəttə hökumətimizin fəaliyyəti haqqında çox sözlər danışıla bilər. Fəqət hökuməti tənqid etmək üçün nə vaxt və nə kimi şərait altında çalışdığını nəzərə almalı, bu nöqtəyi nəzərdən də mizana vurmalıdır [ölçülməlidir; qiymətləndirilməlidir]: Hangi hökumət və nə vaxt çalışmışdır? Azərbaycan hökuməti-hazirəsinin [indiki Azərbaycan hökumətinin] özünəməxsus uzun müddətlik bir sabiqəsi [keçmiş], tarixi, əsgəri qüvvəsi, xəzinəsi olmadığı nəzərə alınarsa, görülür ki, böylə şərait altında iş aparmaq pək müşkül idi. İbtidai-təşəkkülündə [qurulduğu ilk vaxtlarda] hökumət qarşısında duran mühüm məsələlərdən birisi də dağılmış, pozulmuş, vaqonu və xidmətçisi olmayan dəmiryollarında hərəkətin təcdidi [bərpası] idi. Buna diqqət verildi və gördüyümüz nəticə əldə edildi. Doğrudur, lazım və mümkün olan bir çox şeylər yoxdur. Fəqət narahat olsa da, hələ ki, işlər bir qədər sahmana düşmüş və idarə olunur. O vaxt bütün məmləkətdə post, teleqraf müxabirəti kəsilmiş, bir kağız belə göndərmək mümkün deyildi. Şimdi qüvvəmiz qədar bunu da düzəlttik, tamam Azərbaycanda olmasa da çox yerdə artıq

kantorlar, müxabirət aparatı əmələ gəlmişdir.

Vacib məsələlərdən birisi də pul məsələsi idi ki, bunsuz əsla iş getməzdi. Hökumətimiz bir zamanda təşəkkül etmişdi ki, Batum nümayəndələrinə göndərmək üçün 10 min manat pul tapmayırdı, borc axtarırdı. O vaxt Azərbaycanın paytaxtı və qismi-əzəmi [çox hissəsi] heç öz əlimizdə deyildi. Binaileyh, Azərbaycan pulu buraxmaq fikri gülünc idi. Ona görə, bu məsələdə başqaları ilə sazışə ehtiyac var idi. Gürcüstanla şərik olaraq bon[o] buraxmağa məcbur olduq. Buraxıldı da. Bə-dəhu [sonra] Bakının işğalından sonra bir qədər də Bakı bonu buraxıldı. Eyni zamanda Azərbaycan pulu kəsilmək üçün özgə məmləkətlərə adam göndərildi. Şimdi pul kəsilir və yaxın zamanda Azərbaycan pulu çıxar.

Əlbəttə, bu işlər öhdəməizə düşən ağır vəzifənin bir zərrəsidir. Ən böyük zəlalətimiz bu idi ki, o vaxt hökumət göydən asılı kimi idi. Zira hürriyyət, ədalət, üxüvvət [qardaşlıq] bayrağı daşıyanlar, Bakını əlimizdən almış, bizi paytaxtsız qoymuşdular. Azərbaycanın kökünü təşkil edən, məmləkətin hüquqi sahibi olan müsəlmanlar qətlə edilərək Dağıstan, İran və Turana dağılmışlardı. Şəhərdə bir iş görəcək adamımız qalmamışdı. Böylə olan surətdə bu məsələdən başqasına böyük əhəmiyyət veriləmməzdi. Türkiyəyə də müraciətimizin ümdə səbəbi bu oldu. Zahirən bunca böyük zəhmət və fədakarlıqlar xırda görünür. Amma

o zəlalət, o fəlakət yada gətirilərsə, nə qədər zəhmət və məşəqqət çəkdiyimiz anlaşılır. Bəlkə öhdəmizə düşən vəzifəni tamamilə hüsni-həll edəmmədik [ideal həllini tapa bilmədik]. Bəlkə bu uğurda çox qüsurlarımız var, fəqət əhvalımız əhəmiyyətlə təqdir edilərsə, təqsirimiz çox yüngülləşər. Şükürlər olsun ki, artıq məqsədlərimizin bir çoxuna çatdıq, Bakı əlimizə keçdi. Doğrudur, şəhər alınarkən bəzi müəssif [təəssüf doğuran] hadisələr vaqe olmuşdur, hökumət bunu gizlətməyir və gizləməyi layiq bilməyir. Doğrudur, çox adama əziyyət keçmişdir. Fəqət, mümkün idimi ki, hökumət bu hadisənin qabağını tamamilə alaydı? Zənnimcə insaf gözü ilə baxanlar etiraf edərlər ki, dünyada heç [bir] hökumət ala bilməzdi. Burada müsəlmanlar qırılmış, hüquqları ayaqlar altında tapdalanmış, şəhər üç ay dava etdikdən sonra alınmış, nəticədə acıqlı camaat – hökumət, əlbəttə, acıqlı deyildir – və əsgər şəhərə girərkən hadisənin önünü almaq mümkün idimi? Bilxassə ki, hökumət şəhərə ancaq üç gün sonra daxil olmuşdur. Hökumətin vürudunadək nə olmuşsa da ondan sonra heç bir şey vaqe olmamışdır. Hökumət şəhərə varid olar-olmaz tədbirlər görüb 100-ədək müsəlmanı asdırdı, qurşuna dizdirdi və asayışı təcidd [bərpa] etdi. Çox tərəfdən bu xüsusda çox sözlər danışılır, fəqət danışmaq asan, lakin həqiqəti təqib etmək müşküldür. Həqiqəti-hal nəzərə alınarsa, hamı etiraf edər ki, bu işlərin

qabağı alınammazdı.

Böylə ağır vəziyyətlə bərabər, tələtüm içində qayalar arasında nazik taxta qayıqda gedən gəmiçi vəziyyətində bulunan hökumət, qayığını öylə aparmalı idi ki, daşa dəyib dağılmasın. Əhvali-xariciyyəmiş öylə idi. Mən hökuməti tövsif [vəsf] etməyirəm, fəqət fikir etsəniz görərsiniz ki, hökumət bu uğurda necə çalışmışdır. Bir yandan çalışırdıq işimizə qarışmaq istəyənləri kənar edək, digər tərəfdən də imkanımız yox idi. O zaman burada Almaniya nümayəndələri var idi. Onlar bizə çox ağır tələblər verərək gah pambıq məsələsində, gah neft işlərində tamahlarını ibrazla [göstərməklə] bizi çox vaxt zorlayırlardı [bizə təzyiq göstərirdilər]. Zəif ikən bunlara müqabilə etməli idik [onların qarşısında dayanmalı idik], edirdik də. Onların tamah və tələblərinə qarşı “Azərbaycan, azərbaycanlılar üçündür” şüarını qoyurduq.

Sonra övza [vəziyyət] dəyişdi, göz-lənməyən bir vaxt oldu. Yeni məsələlər çıxdı; bir məqama gəldi ki, hökumət nə edəcəyini bilməyirdi. Ola bilərdi ki, bir addımla hər şey dəyişsin. Xalq yeni yolla getmək istəyəcəkmi, yoxmu? Məlum deyildi. Burada xalqın öz rəyini bilmək lazım idi. Binaileyh, Parlaman dəvətinə lüzum görüldü.”

Bədəhu [ondan sonra], nə üçün Azərbaycan Məclisi-Müəssisanı çağırılmayaraq bugünkü Parlaman dəvət edildiyini dəlillərlə bəyan etdikdən sonra, Müttəfiq dövlətlər, xüsusən

İngiltərə və qonşu millətlərlə münasibətimizə [münasibətlərimizə] nəqli-kəlam edərək [sözü gətirərək] deyir ki:

“İngilislər ən qədim hüquq və muxtariyyət müdafiəçilərlər [müdafiəçisidirlər]. İngiltərədə hamıdan ziyadə müsəlman var, bunların müharibədəki hümmət və yardımını göstərir ki, ingilislər onların hüququna təcavüz etməyir, onları incitməyirlər. Əlbəttə, bizimlə də onlar arasında inciklik olamaz. Ona görədir ki, üç dövlət, sülhi-ümumiyyətdə Azərbaycanı asayiş və müsəlmanlıq [əmin-amanlıq] müdafiəsi üçün buraya əsgər göndərmək istədikdə, Hökumət və Milli Şura razı oldular. Çünki burası millətin hüquq və istiqlalına, Azərbaycanın mövcudiyətinə bir zərər və qüsur görülməyirdi. Bizim rizamızla Müttəfiqlər gəldilər. Şimdi görürsünüz ki, heç bir zərər də olmamış və hüququmuzu əlimizdən almamışlardır. Millətin haqqı, hüququ və həqqi-idarəsi [idarəetmə haqqı] olan daxili işlərimizə əsla qarışmayırlar. Bunlar öylə millətlərdir ki, bunlardan xəta baş verməz.

Bununla bərabər, öhdəmizə düşən vəzifələrdən biri də Qafqaziyada əmələ gəlmiş, bəzən din və qan qardaşımız və bəzən qonşularımız tərəfindən elan edilmiş yeni hökumətlərlə münasibət və əlaqəmiz məsələsi idi. Hökumət dostluq hüsnü üçün var qüvvəsi ilə çalışdı.

Gürcüstanla aramızda heç bir itxilaf olmamışdır. İki qardaş arasında da

mübahisə olur, fəqət ümum mübahisəli məsələlərimiz dostanə bir surətdə həll edilir.

Şimali Qafqaziya daha yaxın olub, həmişə sözüümüz, işimiz, yolumuz bir olmuş, biri-birimizə kömək etmişik. Aramızda heç bəhs [mübahisə] olmamışdır.

Ermənistanla da aramızda öylə mühüm itxilaf olmamışdır. Doğrudur, zikr etdiyim iki hökumətlə olduğu kimi, Ermənistanla dostluq olmamışdır. Bunun da səbəbi, şahid olduğumuz hadisədir. Bu hadisələrin vüquna təəssüf edəriz. Heç kəs də təəssüf etməyə bilməz. Bu son aylarda ermənilərlə müsəlmanların arasında vüqubulmuş olan müharibəyə, incikliyə tərəfeynin [hər iki tərəfin] yekdigərinə [bir-birinə] zülm və əziyyət vermələrinə kim təəssüf etməz? Həmin bu hadisələrdir ki, Ermənistanla dostluğumuz mane olmuşdur.”

Bədəhu zəbtiyyə [asayiş; təhlükəsizlik] və ədliyyə təşkilatından, məktəb və məhkəmələrin milliləşdirilməsindən bəhslə Rəisi-vükəla [Baş nazir] həzrətləri Parlamenin tənqidini xeyirli, lüzumlu gördüyünü bəyanla, yol göstərilməsini arzu edir və bu sözlərlə nitqlərini bitirərək bütün hökumətin istefasını verir:

“Hökumətin fəaliyyətində nə qədər qüsur və nöqsan olmuşsa da, yol göstərən işıqlı ulduzu bu olmuşdur:

Millətin hüququ, istiqlalı və xeyri!”

TƏSSÜRAT

Parlamanımız açıldı, gördük. Fətəli xan doğru dedi ki, yatsaydıq da yuxumuza girməzdi.

Əvvəla, ingilislərin qeydkeşliyi [diqqət]: Hürriyyətimizin bədxahları tərəfindən, Parlamanımız açılması münasibətilə məbada bir şuluqluq büruzə verməsin və versə də filfövr [dərhal] qabağı alınsın deyər Parlaman imarəti yanında – ki Hacınin qız məktəbidir – ingilislərin iki ədəd zirehli avtomobili dayanıb, içindən görünən topları ağzını açıb, gəlib-gedənə guya “Dinc dur!” deyirdi. Zatən o səmtdən gəlib-gedən heç yox idi. Çünki Azərbaycan polisi imarətin “bir ağaclığından” – qoy mübaligə olsun – adamları keçməyə qoymayıb, ancaq məbuslara və Parlamana girmək haqqı vəsiqəsinə malik olanlara izn verirdi. Parlaman imarətinin içində zinət cümləsindən calibi-diqqət olan [diqqəti özünə cəlb edən] şey – qiymətli xalılar deyildi, bəlkə fiatı ucuz, lakin mahiyyəti-milliyə və siyasiyyəsi [milli və siyasi mahiyyəti] dedikcə baha olan üçrəngli milli bayrağımız idi.

Məhəmməd Əmin, nitqi-iftitahisində [açılış nitqində] bu üç rəngin: türkləşmək, islamlaşmaq və müasirləşmək amalı əlamətindən ibarət olduğuna işarə ilə “Bu bayraq endirilməz!” dedikdə bütün Məclis ayağa qalxıb əl çala-çala bayraqları salamlarkən, təəssürati-fövqəladəmdən başımın tükləri biz-biz durdu. Nədənsə bu

fəqərə dəxi yadıma düşdü ki, görəsən küçədə zirehli avtomobillər olmayıb, heç bir nəfər də polis və ya qoşun əhli görülməsəydi, bugünkü günün şərafinə toxunmaq kimi ədəbsizliyə bir kəsdə cürət ola bilərdimi? Məncə, yox. Çünki bu müqəddəs Məclisin imarət dəlik-deşiklərindən belə dışarıya tərəf nəbəən etdiyi [fışqırdığı] əzəməti-mənəviyyəsinə o dərəcə mü-təəssir olardı ki, əli-qolu boşalıb dili də bağlanardı.

Məclisin açılmaq saati yaxınlaşdı. Tamaşaçılar – ki içlərində müsəlman xanımları az deyildi – boş yerləri doldurdular. Məbuslar hər kəs öz məxsusi yerini tapıb oturdular. Qəzetə yazıcıları kağız və qələmlərini hazırlayıb müntəzir durdular. Ministrlər, müavinləri ilə bərabər öz yerlərinə keçib cərgə ilə oturdular. Bir lojaya sığmayıb sağ və sol iki loju doldurdular.

Bunların hamısı başıaçıqdırlar bir nəfərindən savayı: görünür ki, soyuqdan qorxurmuş. Həqiqət, çox soyuqdur.

Hamı amadə [hazır] olub intizarda ikən Milli Şura rəisi Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənabları rubəru [üzbəüz] qarıdan çıxıb məqami-sədarətdə [rəyasət kürsüsündə] üzü Məclisə tərəf ayaq üstə bir vəziyyət aldıqda, hazirunun [iştirakçıların, orada olanların] intizarı dönüb diqqətə münqəlib oldu [çevrildi].

Məhəmməd Əmin, qəlbən nikbin və nikbinlikdə də sabitqədəm olduğuna dəlalət edən açıq və gülər bir üz

və yerə baxmaq adəti olmayan bir gözlə məbuslara xitabən nitq söyləməyə başladı.

Padşahlı məmləkətlərdə Məclisi-Məbusanı padşah açar, amma Azərbaycan Cümhuriyyətinin Məclisi-Məbusanını bir nəfər vətən övladı açdı.

Məhəmməd Əmində – natiqlikdə “patent” qazanmış olan “orator”lara məxsus qol atma, baş oynatma, üzgözünü sifətdən-sifətə dəyişmə kimi hərəkətlər yox idi.

Bunların əvəzində özgə bir hal var idi ki, o da getdikcə qızıqıb sözlərinin dəruni-qəlbədən [səmimi-qəlbədən, ürəyinin içindən] söyləndiyini eşidənlərə hiss etdirməklə dərin bir təsir oyatmaq idi.

Qol atmaqdan, bu yaxşıdır. Bunda ixlası-qəlb [təmiz ürəklik] və səmimiyyətə bərabər, sərd edilən [söylənən] kəlamda bir də böyük bir ciddiyyət mövcud olduğuna hər kəs inanıb, natiqin hər bir sözünə lazımınca əhəmiyyət verilir. O idi ki, hər bir cümlə axırında alqışlar yağır.

Natiqin nitqini bugünkü nömrəmizdə oxuyarsınız. Mənim məqsədim gördüklərimi, təəssüratımı söyləməkdir.

Növbət, ministrlər rəisi Fətəli xan Xoyskiyə yetişdi.

Xüdəvəndi-ələm hər yerdə istibdad varsa, evini yıxsın, necə ki, rus istibdadının evini yıxdı. Qoyurdularını ki, vaxtında dilimizi öyrənək ki, yeri düşəndə danışarkən fikrimizi söyləməyə söz axtarmağa möhtac qalmayaq!

Bavüçudi-in [bununla birgə], Fətəli xan çox da duruxa-duruxa danışmırdı; dilinə hətta “rəvan” demək də caizdir. Anasından öyrənmiş dilinə, bir qədər də türk qəzetələri mütaliəsindən və bir də Osmanlı-türk qardaşlarımızla bir müddət təmasda bulunub, deyib-danışmaq məcburiyyətindən hasil olan sözləri qatıb bir dil düzəltmişdi ki, onunla ifadəyi-məram edirdi.

Fətəli xan, zətən nitq söyləmədi. O, məbuslar əfəndilərlə dərdləşmək istəyirdi, dərdini söyləyib şikayət edirdi:

– Xaricdə qarışıqlıq və daxildə pərişanlıq ola-ola, xəzinədə bir köpük pul və meydanda bir nəfər əsgər olmaya-olmaya bizi hökumət seçib dedilər ki, gərək bu işləri düzəldəsiniz. Biz də – necə ki görürsünüz – mümkün qədər düzəlttik. Pul da var, yol da var və sairə.

Məclis, Rəisi-vüzəranın [Baş nazirin] sözlərinə diqqət və sükutla qulaq verirdi. Ancaq sağ tərəfdə kim idisə, xısın-xısın pıçıldanıb rəisin sözünə bir kinayə buraxırdı.

Zənnimcə, Fətəli xanın “şikayəti” Parlaman əksəriyyətinin qəbuluna məzhər olmayacaq deyil.

“Deklarasiya”nın müzakirəsi sonraya qaldı. Doğrudur, “Fətəli xan kabinetinin əvəzində özgə bir kabinet olsaydı, işləri daha gözəl aparardı” deyənlər olacaqdır. Ancaq, “Bəlkə özgə kabinet heç bu işləri də görə bilməyəcəkdi” deyənlər də az olmayacaqdır.

Fətəli xanın “tənqid etmək asandır, amma işi görmək çətinidir” sözlərinə

çox adamlar şərikdir.

Sağda oturan “İttihad” fraksiyası, özlərindən sol olan fraksiyaları bir məsələdə qabaqladı. Hətta bir dərəcəyə qədər “məhcub” belə etdi ki, “utandırdı” sözündən bir az yüngüldür. “İttihad”, Parlaman açılmaq bayramı münasibətilə siyasi dustaqların əfvi-ümumisi [amnistiya] təklifini etdi. Fraksiya namindən bu təklifi irad edən [söyləyən] “İttihad” əzası [üzvü] “özgülərə səbqət” etmək [başqalarını qabaqlamaq] arzusunun cuşundan karıxıb “siyasi” sözünü unutmaqla bir çoxlarını qorxutdu. Kənardan tez “siyasi” sözünün əlavəsi mətləbi aşkar etməklə təskinə səbəb oldu.

Cavan Parlamanımızın birinci iclasından hasil olan təəssürat, gələcək əndişələrimizin [narahatlıqlarımızın] zail ediləcəyinə [aradan qaldırılacağına] ümidlər verib, indiki övzamızın [vəziyyətimizin, halımızın] da bir dərəcəyə qədər hiss etdiyimiz ağırlığı müqabilində qəlbimizdə təsliyətəməz [təsəlli verən] bir hiss oyadır.

Allah kömək etsin.

Üzeyir

PARLAMAN ƏTRAFINDA

Parlaman güşadı [açılışı] münasibətilə günahsız olaraq cəzalara düçar olmuş Ordubad əhalisi namından birinci Azərbaycan Parlamanına öz “salam”ımızı göndərməklə səmimi-qəlblə gələcək fəaliyyətdə müvəffəq

olmasını rica və istirham [xahiş] edirik. Biz inanırıq ki, Parlaman bütün Qafqaziya müsəlmanlarının əmrlərini, azad yaşamağa qadir olduğumuzu bütün kainata bildirməklə yerinə yetirəcəkdir. Allahu-təala həzrətləri, müqəddəs vəzifəni ifadə Parlamanımızı müvəffəq buyursun.

Ordubad əhalisi bu qərardad ilə öz Parlamanlarına müavinətdən [köməkdən] çəkinməyəcəklər. Ordubad əhalisi səmimi-qəlblə bütün islamı Parlaman güşadı ilə təbrik edir.

Müvəkkil: Hacıyev

TƏSHİH [DÜZƏLİŞ]

Düncü nömrəmizdə Parlaman iclası haqqında verdiyimiz məlumatda Heyəti-rüəsa [Rəyasət heyəti] seçkisi haqqında yazılmışdır ki, Əlimərdan bəy ilə Həsən bəy Ağayevin namizədliyi ittihadı-ara ilə [yekdilliklə] qəbul olundu. Halbuki “İttihad” firqəsi, Əlimərdan bəyin namizədliyinə etiraz etməyərək, Həsən bəy Ağayevin namizədliyinə rəy [səs] verməmişdir.

BAKI NEFT TİCARƏTİ VƏ ONUN MÜXTƏSƏRCƏ TARİXİ

II

Hələ Bakı xanları dövründən qalmış üsulu, rus hökuməti də tamam 66 il (1872-ci ilədək) məhfuz [qorudu] və

riayət etdi. Bu üsula ruslar “otkup” (откупъ) dedilər və o da bundan ibarət idi ki, mövcud neft quyularını müəyyən bir məbləğə sahibi-nüfuz bir və ya bir neçə adama verirdilər ki, onlardan başqa sairlərinin neft işlərinə qarışmağa ixtiyarları yox idi. İndiki bəzi ziyarətgahlarımız məhz şeyxlərə və onların övladına müxtəss [məxsus] bir mal olduğu kimi, neft quyuları da o vaxt bir neçə adamın mali-şəxsiyyəsi [şəxsi malı] hesab olunurdu.

“Otkup” üsulu, neft ticarəti üçün böyük bir duzax [tələ] kəsilmişdi. Quyuların ədədi məhdud və onlardan hasil olan neftin də miqdarı artmazdı. Bu neft bugünkü kimi xaric məmləkətlərə getməyib, ancaq Qafqaz ətrafında satılırdı.

Neftin böyləcə haləti rus hökumətini çoxdan düşündürürdü. Buna bir çarə arayıb xəzinənin neft cəhətindən mədaxilini artırmağa ciddi cəhd olunurdu.

Bu cəhətdən Kokorevin Bakıdakı atdığı neft fontanı və o biri cəhətdən də bu hallarda Amerika neft mədənlərində buruqların böyük bir tərəqqi göstərməyi rus hökumətini cürətləndirib, “otkup” əvəzinə yeni bir layihənin təsdiqlənməsinə hökuməti vadar etdi.

1872-ci ildə “otkup” üsulu fəsx olundu [aradan qaldırıldı]. Neft hasil etmək və onun ticarəti ilə məşğul olmaq ixtiyarı hər bir rus təbəəsinə verildi və bunun dalınca dəf’ətən [bir dəfədə] Bakı ətrafındakı xəzinə yerlərindən

dörd yüz altmış (460) desyatın yer mübaiyə (rusca torq) vasitəsilə xahiş-məndlərə [istəyənlərə, tələb edənlərə] satıldı. Yerlərin bir çoxunda neft əlaməti olmadığı üçün qiymətləri çox ucuz təyin olunmuşdu. Bu şərtlə ki, o yerdə quyular buruqlarla qazılsın. Yerlərin satış qiymətlərindən əlavə, bir də icarə qiymətləri var idi ki, ildə hər desyatınə 10 manat və 24 ildən sonra da desyatınə 100 manat qoyulmuşdu.

Hər bölükdə 10 desyatın yer olmaq üzrə həmin 460 desyatını 46 parçaya bölüb, bunların hamısına rus hökuməti 552 min manat satış qiyməti təyin etmişdi.

Torqda iştirak edənlərin hamısı məhz rus sərmayədarları olmuşdu ki, məşhurları Mirzoyev, Kokorev və Qubonin idi. Bunların təsəvvürüncə bu 46 bölükdən əlavə daha artıq neft yerləri yoxmuş! Bu yanlış mülahizə ilə torqun qiymətlərini birə yüz, birə min artırdılar. Odur ki, bu yer satışından rus xəzinəsinə üç milyona qədər pul daxil oldu. Məsələn, Balaxanı yerlərindən 40 desyatınə Mirzoyev 1 milyon 222 min və Kokorev ilə Qubonin də 60 desyatınə 1 milyon 323 min manat pul vermişdilər. Bunlar 1874-cü ildə birləşib “Bakı Neft Cəmiyyəti” adlı bir şirkət yaptılar ki, neft aksioner cəmiyyətlərinin birincisi və ən qədimi budur.

Şirkətin işləri əvvəlki 30 illərdə yaxşı getməmişdir. Aralığa buraxılmış yeddi milyon yarımliq aksiyalar tamamilə satılmayıb qalmışdır. Binabərin [bu səbəbdən], aksiyaların qiymətini

azaltmağa məcbur olmuşdular. Ona görə aksiyaların tənəzzülü getdikcə artıb, axırda 1894-cü ildə iki milyona qədər enmişdir. 1906-cı ildə firəng sərmayədarları bu şirkətə daxil olub cəmiyyətin tərəqqisinə çalışırlar və məramlarına da çatırlar. Böylə ki, aksiyalar tamam və kamal öz qiymətlərindən də artığa satılıb sahiblərinə mənfəət də gətirməyə başlayırlar. 1914-cü ildə şirkətin mənfəəti 100-ə 50 faiz (50 %) olmuşdu.

İştə birinci rus şirkəti ancaq əcnəbi sərmayəsi ilə dirilib şərəfətyab olur [etibar qazanır]!

Nədənsə rus tacirləri Bakıdakı neft işlərinə soyuq baxıb maya buraxmağa cürət etməyirlər. Məsələn, 1877-ci ildə məşhur altun taciri Sidorov (Сидоровъ), ticarət məqsədi ilə Bakını ziyarət edib bir qara qəpik də belə neft işinə qoymaq istəməyir. Sonrakı il Moskva milyonçularından Şibayev gəlir, o da neftə yox, ancaq xırdaca bir kükürd cövhəri zavodu açmağa cürət edir. Sonralardan işi böyüdü, bir yağ şöbəsi də açır. Axırda aksioner cəmiyyəti halı ilə Şibayevin də işləri ingilislər əlinə keçir.

Rus sərmayədarlarının cürətsizliyi davam edib durarkən, hələ o vaxtlar İsveç təbəələri bulunan Nobel bəradərləri Bakı neftinə əl uzadırlar. 1879-cu ildə Nobel qardaşları üç milyonluq bir sərmayə ilə “Bəradərani-Nobel Şirkəti” adlı Bakıda bir neft ticarəti açırlar. Rus sərmayədarlarının bacarıqsızlığı və cürətsizliyi bu təzə əcnəbi şirkətinin az bir vaxtda parıldayıb

möhkəmləşməsinə ümdə bais olur. Odur ki, şirkət müəssisləri [qurucuları] əsas sərmayəyə 1881-ci ildə üç milyon, 1882-ci ildə dörd milyon və 1883-cü ildə də beş milyon əlavə edib az bir vaxtda sərmayəni on beş milyona yetirdilər. Bu qədər böyük bir məbləğlə Abşoran tamam neft işlərində ağılıq və rəislik etmək yəqin ki, çətin deyildi.

“Bəradərani-Nobel Şirkəti” ərsəyə gəlidiyi gündən Bakı nefti üçün yeni bir dövr, təzə bir əsr başlanır ki, bu bərədə gələcək üçüncü məqaləyə müraciət buyurula.

Fərhad Ağazadə

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ (Royter acentəliyindən)

* Xəbərlərə görə Vilson kanunivəvəlin [dekabrın] 12-sində Fransaya gedəcəkdir.

* Vıborq şimalında bolşeviklər quruya əsgər çıxarmaq istəmişlərsə də, geri atılmışlardır. Bolşevik gəmiləri Finlandiya boğazına nəzarət etməkdədirlər. Helsingfors ilə Revel arasındakı münasibat [əlaqə] qət edilmişdir [kəsilmişdir].

* “Lokal-Anzeyqer” alman qəzetəsi xəbər verir ki, Leypsiqdə olan Şuralar Ordu Baş ərkanının [Baş qərargahının] tərxis edilməsi ilə Hindenburgun həbs edilməsini qərara almışlardır.

* Lloyd Corc, Nyukaslda irad etdiyi [söylədiyi] nitqində demişdir ki, Müttəfiqlər hal-hazırda zərərlərin verilməsi

məsələsinə baxmaqdadırlar və hökumət Almaniyanın zərərləri ödəmək qüvvəsində olub-olmadığını layiqincə təftiş etməkdən ötrü bir komissiya vücuda gətirmişdir.

* Verilən xəbərlərə görə, Vilson özü Sülh Konfransı nümayəndələrinin başında olacaqdır.

* Peştədən verilən teleqraf xəbərlərinə görə 70 min nəfərdən ibarət Makenzen ordusu Fransa Hökumətinin tələbatına görə Venqriyaya cəm ediləcəkdir.

* Ştutqartdan verilən xəbərlərə görə Vürtemberg kralı xətti-səltənətidən əl çəkmişdir.

* İngiltərə əsgərləri Tirol şəhərinə daxil olmuşlardır.

* Mütərikə şəraiti mövcubincə [atəşkəs şərtlərinə əsasən] Almaniya zərərləri verməyə başlamışdır. Almaniya Hökuməti Müttəfiqlərə 300 milyon funt-sterlinq qızıl vermişdir. Bu qızılları almanlar Rusiyadan almış imişlər. Bu məbləğ, sülh əqd edilənə [imzalanana] qədər Müttəfiqlər əlində qalacaqdır.

* Berlindən verilən rəsmi məlumatda Saksoniya kralının xətti-səltənətdən əl çəkməsi xəbər verilir.

* Parislə London arasında aeroplanlar ilə sərnişin münasibəti [daşınması] başlanmışdır.

SÜLH ƏTRAFINDA

* Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən verilən xəbərlərə görə, Müttəfiqlər

arasında olan konfrans qətnamələri Sülh Konfransında istinad edici ümumi siyasət əsası olaraq təsdiq olunmaqdan ötrü, imperiya əsgəri şurasına verilmişdir. Müəyyən surətdə izhar edilir ki, Müttəfiqlər həmrəydir və İngiltərə nümayəndiliyi tərəfindən müavinətə [yardıma] dəxi malikdirlər. Aşkar olmuşdur ki, Müttəfiqlər Konfransı Vilhelmlə Kronprinsin müharibə zamanında beynəlmiləl hüquqlarını xələdar etmələrinə görə təslim edilmələri tələbatına tərəfdardır.

* “Havas” acentəliyi xəbər verir ki, Müttəfiq dövlət başçıları Lloyd Corc, Orlando, Balfur, Sonnino və Hauz gələn ilin əvvəlində Versalda dəvət ediləcək Sülh Konfransına qədər aşkar edilmələri lazım olan bir çox məsələlərin müzakirəsindən ötrü Parisə cəm olmuşlardır. Vilson bu tezlikdə Avropaya gəlməlidir. Lakin müharib [savaşa] dövlət başçısı olduğuna görə konfransda iştirak edə bilməz. Sülh Konfransı bir çox məsələlərdən başqa Elzas-Lorenlə Almaniya arasında olacaq təzə sərhəd məsələsini dəxi həll etməlidir. Böylə zənn olunur ki, Almaniya 1790, 1814 və 1860-cı illərin sərhədlərindən birini intixab etmək [seçmək] haqqı vəgüzar ediləcəkdir [veriləcəkdir].

* Parisdən verilən nim-rəsmi [yarı rəsmi] xəbərlərə görə, Müttəfiqlərin Sülh Konfransı haqqında olan müşavirə məclisi kanuni-əvvəl 1-dən tez başlanmayacaqdır. Müşavirə məclislərinin çoxu Parisdə vəqə olub, lakin Sülh Konfransı iclasları Versalda ola-

caqdır. Sülh Konfransının təzə il ibtidalarında dəvət ediləcəyi müşahidə olunur.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

* Dünən Müttəfiqlər komandası nümayəndələrinin hüuru [iştirakı] ilə Rus Dövləti Bankı güşad edilmişdir [açılmışdır]. “Evelina” vaporunda Bakıdan aparılan bankın qiymətli əşyası da bank evinə daşınmağa başlanmışdır. Azərbaycan Dövlət Bankı başqa yerə köçür.

* Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] müvəkkili tərəfindən qaçqınlar miyanında [arasında] səpmə yatalaq xəstəliyinin artması barəsində alınmış məlumatdan dolayı, Nafiə Nəzarəti təcili surətdə xəstəliyin önünü almaq üçün Hifzüssihhə Nəzarəti [Səhiyyə Nazirliyi] ilə etilafa [razılığa] gəlmişdir.

Ərzaq məsələsi

* Şimdi bazara un gətirilir. Bundan dolayı da çörəyin qiyməti ucuzlaşmışdır. Bunları nəzəri-etibara alaraq Mərkəzi Ev Komitəsi və Bələdiyyə İdarəsi Ərzaq şöbəsi, ehtiyat üçün saxladıqları arpa ununu əhaliyə verməməyi təhti-qərara almışdır. Un, ehtiyat surəti ilə saxlanacaqdır.

* Srağagün Ərzaq şöbəsi naminə altı vaqon buğda alınmışdır.

* Şəhər Ərzaq şöbəsi bu günlərdə əhali miyanında [arasında] adambaşı

yarım girvənkə düyü vermək istəyir. İşbu düyü, ehtimala görə, Mərkəzi Ev Komitəsi tərəfindən paylanacaq düyü ilə bərabər veriləcəkdir. Bələdiyyə İdarəsi, Mərkəzi Ev Komitəsi ilə bu barədə etilafa [razılığa] gəlir. Böyləliklə adam başına bir girvənkə düyü alınacaqdır.

Vaporlar vürudu [gəmilərin gəlişi]

Srağagün saat 4 radələrində “Rəsul” nam [adlı] vapor Hacı-Tərxandan Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir]. Vaporda 500-ədək sənişin gəlmişdir. Sənişinlərin dediklərinə görə, Hacı-Tərxanda çörək yoxdur. Qiymət 12 manatadək qalxmışdır. Kartoçka ilə fəqət [ancaq, sadəcə] Şura adamlarına adambaşı yarım girvənkə çörək verilir.

Əhval Hacı-Tərxanda olduqca fənadır. Hər gün evlərdə və küçələrdə təftişlər icra edilməkdədir. Üst və isti əlbisəsi qoşun əfradı [əsgərlər] tərəfindən zorla alınır. Əhali həyəcan içində imrari-həyat edir [yaşayır].

ARXADAŞLARIMA

Bugünkü həyəcanı nəzərə alıb, üzümü o fərar edən arxadaşlara çevirib deyirəm ki, əski zamanda silahın birini min manata alıb və fişəngin biri üçər manata alıb düşmən qarşısına çıxmağa hazırlanırdıq. Amma şimdi bizə nizam öyrədirlər, amma biz fərar edirik, çox ayıb olsun. Bu gün əsgərlikdən fərar etmək millətə, vətənə,

islamlığa xainlik etmək deməkdir. O atalar ki uşaqlarına evdə yer verirlər, onlar da bu xəyanətə şərikdirlər. Mən atalarımızdan bunu xahiş edirəm ki, fərar edən uşaqlarının qulağından tutub, bir neçə sillə vurub gətirib zabitlərinə təslim etsinlər. Siz atalar uşaqların fərar etməyinə fəxr edib evlərinizdə yatmayın. Uşaqların fərar etməyi əhli-əyalınızı [ailənizi] satmaq deməkdir. Mən yenə üzümü çevirib deyirəm ki, ey əsgərlikdən fərar edənlər və əsgərliyə düşməyənlər! Gəliniz nizam öyrəniniz, nizam-silah altında kəndinizi, namusunuzu mühafizə edə biləcəksiniz.

*Birinci Azərbaycan Qolordusu
[Korpusu], İkinci firqə [diviziya],
Beşinci alay, Üçüncü tabor,
On Birinci bölüyün əsgəri,
bakılı Mirbağır oğlu Mirhaşım*

İDARƏYƏ MƏKTUB

Müdiri-möhtərəm!

Qəzetənizdə bu qaç kəlmənin dərc olunması rica və təmənni olunur:

Hacı İbrahim Qasımsadənin (Qasımovun) təhti-müdiriyyətinə çıxan “Bəsirət” qəzetəsinin 199-cu nömrəsində “Bakı xəbərləri” hissəsində böylə bir məlumat dərc edilmişdir:

“Dilənçi artist.” 40 ildən ziyadə müsəlman səhnəsinə xidmət edən qoca artistlərimizdən Mirzə Muxtar, son hadisat [hadisələr] nəticəsi olaraq

qayət müşkül hallar keçirir. Heç bir yerdə özünə xidmət bulmayan bu artistin böylə bahalıq zamanında dolanması, əlbəttə, müşküldür. Biz bu artistin böylə müşkül halını qarelərimizə [oxucularımıza] bildirərək, sənət və maarif naminə ona beqədri-qüvvə [gücümüz çatan qədər] müavinət edilməsini təklif edirik. Bu gün müsəlmanlar qoca bir artistinə yenə müavinət etməsələr, əcəba əcnəbilərmi edəcəklər? Mümaileyhə [adı çəkilən şəxsə] müavinət edənlər “Bəsirət” idarəsinə müraciət edə bilirlər.”

Buna cavab olaraq bunu deyə bilərəm ki, Qasımsadə yazan “dilənçi artist” Mirzə Muxtar Məhəmmədovun halını düşünərək bizim müdiriyyət oktyabrın 1-də cari olan aktyorlar şurasında böylə qərar verdilər: Qoca artistimiz Mirzə Muxtar cənablarının həqiqətən ixtiyar olduğuna görə ona minbə'd [bundan sonra] rol verib səhnəyə çıxarmaqla rahatı pozulmasın. Bu müşkül hallara düşməyib də biehtiyac məişət edə bilsin deyə hər bir oyunda ona daimi üç pay olaraq maaş təyin edildi və həman ayda iki oyun oynandı. Birincisində onun payına düşdü 72 manat 96 qəpik, ikincisində isə 60 manat 19 qəpik. Cümlətanı 133 manat 15 qəpik. Sonra bəzi səbəblərə görə oyunumuza tənəffüs verdik. Onda da nəinki Mirzə Muxtar, hətta cəmi artistlər pulsuz-parasız dolanmağa məcbur oldular. Şimdi isə genə oynamağa şüru etdikdə [başladıqda], Mirzə cənabları həmin üç payını alasıdır.

Mirzə Muxtar Məhəmmədovun bir tək başı olduğunu nəzərə alaraq, heç bir vəchlə güman etmək olmaz ki, müşarileyh [adı çəkilən şəxs], bu tez bir zamanda dilənçilik vəzifəsini ifa etməyə məcbur olsun. Çünki hər halda və zamanda Mirzənin pulu olmadıqda ona həm müdiriyyət və həm öz yoldaşları müavinət etməkdən çəkinməyiblər, çəkinməzlər də.

Burası cayi-sualdır [sual altındadır] ki, görün “Bəsirət” müdiri bu əhvalı Mirzə Muxtarın müraciətinə, şikayətinə görə yazıbdır, yoxsa öz-özündən yazmağı lazım bilibdir? Hərgah böylə isə “Bəsirət” müdiri Mirzə Muxtardan daha artıq möhtaci-ianə olan və gün uzunu külfətləri ilə belə ac qalan əhlü-əyal şərməndələri [kasıblıqdan arvad-uşaq yanında üzqara olanlar] haqqında camaatdan kömək diləsəydi, daha gözəl bir iş görmüş olardı.

*Müdiriyyət tərəfindən:
Zülfüqar bəy Hacıbəyli*

İtibdir

* “Qafqaz və Merkuri” şirkətindən Həsənağa Məlikov adına verilmiş 324419 və 324374 nömrəli qəbzələr və Rus Asiya Bankının 11851 manatlıq çeki etibardan saqıtdır [etibarsızdır].

* Mirabbas Seyidhüseyn oğlu Mirbağırzadə və Mirələsgər Seyidhüseyn oğlu Mirbağırzadə və Fatma xanım Hacı Bağır qızı adlarında olaraq Bakı qaçqınlığında itmiş pasport etibarsızdır.

293

Neft

Satılır Çornıqorodda. Alıcıların öz qabı və neftin miqdarı 100 putdan az olmalıdır. Xahiş edənlər 222 nömrəli telefonla müraciət etməlidir.

296

**Qabil diş qayıran
Mirzə Xəlil Canıbəyzadə**

Qızıldan və sairədən hər cür əla dişlər münasib qiymətlə qayıdır. Ünvan: Qubernski küçə, “İslamiyyə”nin sağ tərəfində ev nömrə 55.

295 12 – 1

Diş həkimi B. L. Levin

Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni diş qayıdır. Tsitsyanovski caddə nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

Qəbul edir: 9-dan 2-yə kimi; 4-dən 7-yə kimi.

280

Doktor

Hacı Fəthullah Ağaalizadə

Böyüklərin və uşaqların daxili mərəzlərinə müalicə edir. Xəstələri qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək Şamaxı küçəsində, 14 nömrəli evdə.

Telefon nömrəsi 19-27.

289

Doktor Samuil İzrailoviç Kopeliovıç

Daxili və əsəbi mərəzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronsovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

282

Həkim Arşak Ayrapetoviç Akopyans

Əsəbi və daxiliyyə naxoşluğuna mübtəla olanları axşam saat 3-dən 6-ya kimi qəbul etməyə başlamışdır.

Ünvan: Balaxanski caddədə nömrə 10, İstanislavski caddənin küncündən 3-üncü ev. Telefon 55-26.

Arvad diş həkimi**A. P. Matsiyevskaya**

Naxoşları qəbul edir. Nikolayevski caddədə ev nömrə 33, Krasilnikovun evi. Telefon nömrə 45-90.

Qəbul edir saat 10-dan 2-yə kimi, 5-dən 7-yə kimi.

283

O. A. Salmanın**Diş kabinəsi və süni diş müalicəxanası**

Dişlərə və ağza müalicə edir, ağrısız çıxarır, doldurur, qızıl və kauçuk üzərində süni dişlər qayırır və qızıldan qapaqlar qayırır.

Qəbul edir hər gün saat 9-dan 2-yə kimi, 4-dən 7-yə kimi. Naberejni caddədə Dombrovski pereulokda [döngədə] Mehdiyevin 7 nömrəli evində. Telefon nömrə 30-02.

253

Mama M. K. Şerman

Qəbul edir: mamalıq, ovmaq (massaj) və iynə vurmaq işləri. Həmçinin xəstələrə qulluq etmək işində də təcrübəsi vardır.

Ünvanı: Kolyubakinski küçədə Parapetin qabağında Dildarovun 26 nömrəli evində 2-nci mərtəbədə.

Telefon 24-62

Doktor Rza bəy Sultanov**Paris Darülfünunundan**

Qəbul edir daxiliyyə və əsəbi xəstələri

hər gün saat 9-1-ədək, saat 4-7-yədək. Telefon 5-30. Adres: Parapet, Kolyubakinski küçədə nömrə 39. “Azərbaycan” qəzetə idarəsinin yanında.

237

Mama-feldşer M. K. Markoviç

Hamilə və azad olmuş qadınları qəbul edir. Bədənə dərman vurur və masaj edir. Hər gün saat 10-dan 12-yə kimi. Nijni Kladbişinski caddədə ev nömrə 89. Telefon 34-36. Burada həkim daxiliyyə və əmrəzi-tənasüliyyə [cinsi xəstəliklər], qadın və cərrahiyyə naxoşları saat 3-dən 5-ə kimi qəbul edir.

240

Həkim S. L. Şklovskaya

Mamalıq və daxili ünas əmrəzini [qadın xəstəliklərini] qəbul edir. Naxoşlar qəbul olunur: səhər saat 9-dan birə və 5-dən 7-yə qədər. Ünvan: Aziatski küçədə nömrə 153, Bolşoy Marskoy və Krasnovodski küçələrin arasında. Telefon: 50-67.

Burada leyli [gecə] yatacaqlarıyla qadın cərrahiyyə xəstəxanası mövcuddur.

209

Diş təbibəsi Altmanın diş müalicəxanası

Naxoşları qəbul edir saat 8-dən 10-a kimi, 4-dən 7-yə kimi, qadınları 1-dən 3-ə kimi. Dişlərə müalicə edir, doldurur, ağrısız çıxarır və qızıl və kauçuk üzərində süni dişlər qayırır. Hərbiyə, məktəblilərə və çocuqlara külli faiz edilir.

Ünvan: Şamaxinski caddədə ev nömrə 20. Aptek qarşısında. Telefon 18-73.

245

Arvad diş həkimi Z. A. Şexter xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qarma və hər növ qayırma dişlər. Dişin yaxşı

qayrılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün iş tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur 9-dan 2-yə və axşam 4-dən 7-yə kimi. Vorontsovski küçə, 14 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

215

**Müdir və baş mühərrir:
Ceyhun bəy Hacıbəyli**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

İnna lillahi və inna ileyhi raciun

səh. 143. “İnna lillahi və inna ileyhi raciun”: “Həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq”. Bu ifadə, “Quran”ın Bəqərə surəsinin 156-cı ayəsinin bir hissəsidir. Ayə belədir: “O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldikdə, həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq, deyərlər.”

“Hacı Qurbanəli və Qulamrza Abdullayev nəsəbi...”: “Hacı Qarabağlı və Qulamrza Abdullayev Məşhədi Zeynəlabidin Abdullayevin vəfatı münasibətilə ki, birinci qardaşı, ikinci oğludur, böyük bir kədər və matəmlə dost-aşnalarına bildirirlər ki, Bakıda, Köhnə şəhərdə, dəniz qırağında Buxarski küçədə Cavad Vəliyevin evində bazar ertəsi və çərşənbə axşamı rəbiüləvəlin 5-i və 6-sında mərhumun yas məclisində fatihə oxumaq üçün oturacaqlar, oraya təşrif buyursunlar.” (Mətni farscadan Akademik Teymur Kərimli oxumuş və tərcümə etmişdir.)

Təəssürat

səh. 154. “...zail ediləcəyinə...”: Qəzetdə səhvən “zail edilməyəcəyinə” yazılmış, növbəti (61-ci) nömrədə bununla bağlı düzəliş verilmişdir.

“Üzeyir”: bu imza Üzeyir Hacıbəyliyə məxsusdur.

Bakı neft ticarəti və onun müxtəsərcə tarixi

səh. 156. “...bu barədə gələcək üçüncü məqaləyə müraciət buyurula.”: qəzetdə “üçüncü” yerinə səhvən “dördüncü” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 156. “Finlandiya boğazı”: Finlandiya körfəzi nəzərdə tutulur.

“...Hindenburqun həbs edilməsini qərara almışlardır.”: Paul fon Hindenburq nəzərdə tutulur.

səh. 157. “Vürtemberg kralı”: II Vilhelm (Almaniya imperatoru II Vilhelmlə qarışdırılmamalıdır) nəzərdə tutulur.

“Saksoniya kralı”: III Fridrix Avqust nəzərdə tutulur.

Sülh ətrafında

səh. 157. “Kronprins”: Almaniya imperatoru II Vilhelmin oğlu Fridrix Vilhelm nəzərdə tutulur.

O. A. Salmanın**Diş kabinəsi və süni diş müalicəxanası**

səh. 161. Bu elan qəzetdə yarımçıq çıxmışdır.